

POSTANOWIENIE

Dnia 21 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Świecki (przewodniczący)

SSN Waldemar Płóciennik

SSN Barbara Skoczowska (sprawozdawca)

Protokolant Kinga Sternik

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jerzego Engelkinga
w sprawie **G. K.**

oskarżonego z art. 200 § 1 k.k. i in.

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 21 marca 2024 r.,

kasacji wniesionej przez Prokuratora Generalnego

od postanowienia Sądu Okręgowego w Siedlcach

z dnia 11 marca 2022 r., sygn. akt II Kz 15/22,

utrzymującego w mocy postanowienie Sądu Rejonowego w Garwolinie

z dnia 17 grudnia 2021 r., sygn. akt II K 592/21,

**uchyla zaskarżone postanowienie i utrzymane nim w mocy
postanowienie Sądu Rejonowego w Garwolinie z 17 grudnia
2021 r., sygn. akt II K 592/21 i na mocy art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.
postępowanie karne przeciwko G. K. umarza, a kosztami procesu
obciąża Skarb Państwa.**

[J.J.]

UZASADNIENIE

W wyniku zawiadomienia o przestępstwie złożonego przez A. K., matkę małoletnich Z., H. i J. K., pod nadzorem Prokuratury Rejonowej w Garwolinie toczyło się postępowanie przygotowawcze o czyn z art. 200 § 3 k.k., polegający na prezentowaniu w okresie od czerwca 2014 roku do 22 grudnia 2018 roku w miejscowości W. treści pornograficznych małoletnim poniżej lat 15 Z., H. i J. K. A. K. jako sprawcę przestępstwa wskazywała ojca małoletnich dzieci.

Postanowieniem z dnia 19 kwietnia 2019 roku, sygn. PR Ds. [...], prokurator Prokuratury Rejonowej w Garwolinie, umorzył śledztwo w sprawie czynu z art. 200 § 1 k.k. w zw. z art. 201 k.k. w zw. z art. 12 k.k. oraz czynu z art. 200 § 3 k.k. w zw. z art. 12 k.k. na szkodę małoletnich Z., H. i J. K. wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu (art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k.).

Po rozpoznaniu zażalenia A. K. , matki małoletnich dzieci, Sąd Rejonowy w Garwolinie postanowieniem z dnia 15 października 2019 r., sygn. akt II Kp 119/19, uchylił zaskarżone postanowienie, wskazując na braki w prowadzonym postępowaniu w zakresie ustaleń dotyczących małoletnich.

Po wykonaniu czynności dowodowych zleconych przez Sąd, postanowieniem z dnia 18 lutego 2020 r., sygn. akt PR Ds. [...], prokurator Prokuratury Rejonowej w Garwolinie ponownie umorzył śledztwo w sprawie na podstawie art. 17 § 1 pkt. 1 k.p.k. wskazując na brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu. Po rozpoznaniu zażalenia pełnomocników A. K. prokurator Prokuratury Okręgowej w Siedlcach postanowieniem z dnia 18 marca 2020 r., sygn. PO IV Dsn [...], nie uwzględnił wniesionych zażaleń i utrzymał w mocy postanowienie prokuratora o umorzeniu śledztwa.

Po wniesieniu subsydiarnego aktu oskarżenia przez pełnomocnika A. K. , Sąd Rejonowy w Garwolinie postanowieniem z dnia 17 grudnia 2021 r., sygn. akt II K 592/21, na podstawie art. 57 § 2 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. umorzył postępowanie w sprawie przeciwko G. K. oskarżonemu o czyny z art. 200 § 1 k.k. w zw. z art. 201 k.k. w zw. z art. 12 k.k. oraz z art. 200 § 3 k.k. w zw. z art. 12 k.k. Zdaniem Sądu oskarżycielka posiłkowa subsydiarna odstąpiła od oskarżania, gdyż ona ani jej pełnomocnik nie stawili się na rozprawę wyznaczoną na dzień 23

listopada 2021 r., natomiast prokurator zawiadomiony o terminie przewidzianym w art. 57 § 2 k.p.k. nie przystąpił do oskarżenia.

Zażalenie na powyższe postanowienie Sądu I instancji wniósł pełnomocnik oskarżycielki posiłkowej A. K. , zaskarżając je w całości, zarzucając:

„naruszenie mających istotny wpływ na treść zapadłego orzeczenia norm proceduralnych wyrażonych w art. 57 § 1a k.p.k. poprzez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, iż czynność usprawiedliwienia nieobecności oskarżyciela posiłkowego oraz jego pełnomocnika na rozprawie głównej powinna zostać dokonana przed rozpoczęciem rozprawy głównej, a nie po jej zakończeniu, co skutkowało niezasadnym stwierdzeniem nieusprawiedliwienia nieobecności A. K. i jej pełnomocnika na terminie rozprawy głównej przeprowadzonej w dniu 23 listopada 2021 roku, a w dalszej kolejności bezzasadnym umorzeniem przedmiotowego postępowania karnego na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.”,

Podnosząc powyższy zarzut, pełnomocnik oskarżycielki posiłkowej wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego postanowienia oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Garwolinie.

Sąd Okręgowy w Siedlcach postanowieniem z dnia 11 marca 2022 r., sygn. akt II Kz 15/22, zaskarżone postanowienie utrzymał w mocy.

Kasację od postanowienia Sądu odwoławczego wniósł Prokurator Generalny, zaskarżając je w całości na niekorzyść oskarżonego G. K. , zarzucając:

„rażące i mające istotny wpływ na treść postanowienia naruszenie przepisów prawa procesowego, a mianowicie art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k. i art. 92 k.p.k. w zw. z art. 458 k.p.k. oraz art. 55 § 4 k.p.k., art. 57 § 1a k.p.k. i art. 57 § 2 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., polegające na zaniechaniu przeprowadzenia przez Sąd ad quem należytej kontroli odwoławczej, zainicjowanej zażaleniem wniesionym przez pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego, niezależnie od podniesionego w środku odwoławczym zarzutu, zgodnej z kierunkiem zaskarżenia, skutkiem czego było utrzymanie w mocy rażąco niesprawiedliwego postanowienia Sądu Rejonowego w Garwolinie z dnia 17 grudnia 2021 r., sygn. akt II K 592/21 o umorzeniu postępowania, wydanego z rażącym naruszeniem art. 57 § 2 k.p.k. w zw. z art. 57 § 1a k.p.k.

i art. 55 § 4 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., wyrażającym się w błędnym uznaniu, iż występują podstawy do umorzenia postępowania wobec odstąpienia oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego od oskarżenia w sytuacji, gdy prokurator, korzystając z uprawnienia przewidzianego w art. 55 § 4 k.p.k. faktycznie wstąpił do sprawy wszczętej na podstawie aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego, co skutkowało tym, iż nie wystąpił warunek określony w art. 57 § 1a k.p.k. w postaci braku udziału prokuratora w charakterze oskarżyciela publicznego w postępowaniu sądowym zainicjowanym subsydiarnym aktem oskarżenia, umożliwiającą uznanie nieusprawiedliwionej nieobecności oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego oraz jego pełnomocnika na rozprawie głównej za odstąpienie od oskarżenia, i w konsekwencji, przy nieprzystąpieniu przez prokuratora - w terminie 14 dni od daty powiadomienia go o odstąpieniu od oskarżenia - do postępowania, umorzenia postępowania karnego, stwierdzenie których to uchybień nakazywało uchylenie orzeczenia Sądu meriti celem rozpoznania sprawy w trybie publicznoskargowym z udziałem prokuratora;

2. rażące i mające istotny wpływ na postanowienie naruszenie art. 433 § 1 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 51 § 2 k.p.k. i art. 98 § 2 i 3 k.r.o., jak również art. 14 § 1 k.p.k. w zw. z art. 55 § 1 k.p.k. i art. 330 § 2 k.p.k., poprzez zaniechanie przeprowadzenia przez Sąd ad quem prawidłowej kontroli odwoławczej, niezależnie od zarzutu podniesionego w środku odwoławczym wniesionym przez pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego i kierunku tego środka, w następstwie doszło do utrzymania w mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Garwolinie z dnia 17 grudnia 2021 r. w sprawie o sygn. akt II K 592/21 o umorzeniu postępowania, opartego na niezasadnym uznaniu, że A. K. jest osobą uprawnioną do reprezentowania małoletnich pokrzywdzonych Z., H. i J. K. w sprawie przeciwko G. K., będącemu ojcem małoletnich, oskarżonemu o czyny popełnione na ich szkodę, a tym samym jest osobą uprawnioną do zainicjowania postępowania sądowego w trybie przewidzianym w art. 55 § 1 k.p.k. w zw. z art. 330 § 2 k.p.k. poprzez wniesienie subsydiarnego aktu

oskarżenia, w sytuacji gdy przepis art. 98 § 2 pkt 2 i § 3 k.r.o. w zw. z art. 51 § 2 k.p.k. wyłącza możliwość reprezentacji małoletniego jako pokrzywdzonego przez jego rodzica, działającego w charakterze przedstawiciela ustawowego w postępowaniu karnym, jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców, a co za tym idzie brak było podstaw do uznania, że subsydiarny akt oskarżenia z dnia 22 czerwca 2020 r. został wniesiony przez uprawniony podmiot posiadający - zgodnie z art. 14 § 1 k.p.k. w zw. z art. 55 § 1 k.p.k. i art. 330 § 2 k.p.k. - zdolność skargową do zainicjowania postępowania sądowego, w następstwie czego doszło do powstania ujemnej przesłanki procesowej z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., nakazującej umorzenie postępowania wobec braku skargi uprawnionego oskarżyciela, skutkującej wystąpieniem bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k., które to postąpienie otwierałoby drogę oskarżycielowi publicznemu do konwalidowania uchybień zaistniałych na etapie postępowania przygotowawczego poprzez podjęcie czynności zmierzających do ustanowienia kuratora sądowego dla małoletnich pokrzywdzonych”.

Podnosząc powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie postanowienia Sądu Okręgowego w Siedlcach oraz utrzymanego nim w mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Garwolinie i umorzenie postępowania w oparciu o przepis art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jako zasadna podlegała uwzględnieniu, w związku z czym należało uchylić zaskarżone postanowienie i utrzymane nim w mocy postanowienie Sądu I instancji oraz umorzyć postępowanie karne przeciwko G. K. na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.

Skarżący oparł kasację na dwóch zarzutach: pierwszy dotyczył nienależytej kontroli odwoławczej postawionego w zażaleniu zarzutu obrazy art. 57 § 1a k.p.k. i art. 55 § 4 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. W drugiej kolejności Prokurator Generalny podniósł natomiast zarzut wystąpienia w sprawie bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k., tj. braku skargi uprawnionego oskarżyciela. Z uwagi na wagę drugiego z zarzutów, Sąd Najwyższy dokona analizy jego zasadności w pierwszej kolejności.

W niniejszej sprawie pokrzywdzonymi byli małoletni, a subsydiarny akt oskarżenia w ich imieniu złożyła matka A. K. (za pośrednictwem pełnomocnika). W kontekście zarzutu obrazy art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. wymagało ustalenia, czy była ona uprawniona do wykonywania prawa pokrzywdzonych małoletnich, skoro wskazywała G. K. – ojca małoletnich dzieci – jako sprawcę czynów będących przedmiotem postępowania. Tym samym chodziło o ustalenie, czy w konfiguracji procesowej przedmiotowej sprawy matka pokrzywdzonych A. K. była uprawnionym oskarżycielem w rozumieniu art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.

Problem reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego w procesie karnym został wprawdzie uregulowany w art. 51 § 2 k.p.k., zgodnie z którym w przypadku, gdy pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje. Niemniej jednak uregulowanie zawarte w przepisach procedury karnej nie jest wyczerpujące i nie pozwala, bez uwzględnienia treści innych przepisów, na wyinterpretowanie normy dającej się zastosować w każdej sprawie. W takiej sytuacji należy bowiem uwzględnić również treść art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o., w myśl którego żadne z rodziców nie może co do zasady reprezentować dziecka przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem. W konsekwencji rodzic małoletniego nie może, działając w charakterze przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, w tym także w postępowaniu z oskarżenia prywatnego, jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców (zob. uchwała SN 7 sędziów z dnia 30 września 2010 r., sygn. akt I KZP 10/10). Co więcej, zakaz reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego przez jego rodzica jest uzasadniony nie tylko w tych postępowaniach karnych, w których drugi rodzic jest oskarżonym, ale także na etapie *in rem*, w którym drugi rodzic jest osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa na szkodę małoletnich dzieci (zob. postanowienie SN z dnia 30 września 2015 r., sygn. akt I KZP 8/15). Wyjątek od tej zasady stanowi jedynie wykonywanie przez przedstawiciela małoletniego pokrzywdzonego (dziecka) w postępowaniu karnym czynności prawnych należnych dziecku od tego rodzica środków utrzymania i wychowania (w szczególności

przestępstwo z art. 209 § 1 lub § 1a k.k. – postanowienie SN z dnia 25 czerwca 2020 r., sygn. akt I KZP 4/20).

Oznacza to, że w przedmiotowej sprawie, w której ojciec pokrzywdzonych był od samego początku wskazywany jako sprawca czynów (następnie zarzucanych w subsydiarnym akcie oskarżenia), żadne z rodziców nie mogło reprezentować dzieci (art. 51 § 2 k.p.k. w zw. z art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o.). W takim przypadku, zgodnie z art. 99 § 1 k.r.o. sąd opiekuńczy powinien ustanowić reprezentanta. Tak się jednak nie stało: subsydiarny akt oskarżenia wniósł pełnomocnik A. K., tj. matki małoletnich dzieci. Skarga ta dotknięta jest zatem wadą, gdyż skutki prawne dla reprezentowanego dziecka pociąga czynność prawna dokonana przez przedstawiciela małoletniej w granicach umocowania (art. 95 k.c.), podczas gdy w niniejszej sprawie przepis art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o. wyłączył uprawnienie matki małoletnich pokrzywdzonych do działania w charakterze ich reprezentanta. W konsekwencji A. K. działała z przekroczeniem umocowania do reprezentowania małoletnich dzieci. Czynność taką (tu: wniesienie subsydiarnego aktu oskarżenia) należy uznać za bezskuteczną, co jest równoznaczne z brakiem skargi uprawnionego oskarżyciela, stanowiącym ujemną przesłankę procesową z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. (zob. wyrok SN z dnia 1 grudnia 2010 r., sygn. akt III KK 315/09). Skoro zaś ani Sąd I instancji, ani Sąd odwoławczy nie dostrzegli tego uchybienia, całość postępowania dotknięta jest wadą opisaną jako bezwzględna przyczyna odwoławcza z art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. To zaś skutkowało musiło uchynieniem zaskarżonego postanowienia oraz zmienionego nim postanowienia Sądu I instancji i umorzeniem postępowania karnego przeciwko G. K. o czyny z art. 200 § 1 k.k. w zw. z art. 201 k.k. w zw. z art. 12 k.k. oraz z art. 200 § 3 k.k. w zw. z art. 12 k.k. bez wydania orzeczenia następczego.

Należy jednocześnie wyraźnie podkreślić, że Sąd Najwyższy dostrzegł fakt umorzenia postępowania przez Sąd I instancji na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. Rzeczą jednak w tym, że choć rozstrzygnięcie w przedmiocie umorzenia całości postępowania karnego przez Sąd Najwyższy opierało się na tej samej podstawie prawnej, to wynikało jednak z całkowicie odmiennej podstawy faktycznej. O ile bowiem podstawą faktyczną dla umorzenia postępowania przez Sąd I instancji było przyjęcie, że oskarżycielka subsydiarna ze względu na swoją nieusprawiedliwioną

nieobecność na rozprawie głównej odstąpiła od oskarżenia (art. 57 § 2 k.p.k.), to dla Sądu Najwyższego powodem umorzenia było uznanie, że A. K. jako matka małoletnich pokrzywdzonych nie mogła w ogóle wnieść subsydiarnego aktu oskarżenia przeciwko ich ojcu.

Jednocześnie Sąd Najwyższy wskazuje, że ujemna przesłanka procesowa z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. ma charakter względny i usuwalny. Oznacza to, że niniejszy wyrok Sądu Najwyższego nie zamyka drogi do ewentualnego ścigania występkę popełnionego na szkodę małoletnich pokrzywdzonych w sprawie, o ile zostaną spełnione przesłanki określone w art. 327 § 1 k.p.k.

Ze względu na stwierdzenie przez Sąd Najwyższy uchybienia stanowiącego bezwzględną przyczynę odwoławczą skutkującą uchYLENIEM postanowień Sądów obu instancji, rozpoznanie drugiego z zarzutów kasacyjnych byłoby bezprzedmiotowe dla dalszego toku postępowania (art. 436 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.). Należy zatem jedynie na marginesie odnotować, że w kasacji skarżący zarzucił Sądowi odwoławczemu uchybienie wynikające z uznania przez Sąd I instancji, iż istnieją w sprawie podstawy do umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. Zdaniem skarżącego, a wbrew stanowisku Sądu odwoławczego, nie można było umorzyć postępowania ze względu na odstąpienie oskarżyciela posiłkowego od oskarżenia, skoro prokurator faktycznie wstąpił do sprawy wszczętej wskutek wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia. Przypomnieć jednak należy, że rozważania te, dotyczące tego, czy rzeczywiście w przedmiotowej sprawie nastąpiło wstąpienie prokuratora do sprawy wszczętej na podstawie aktu oskarżenia wniesionego przez oskarżyciela posiłkowego (art. 55 § 4 k.p.k.) jest bezprzedmiotowe w świetle powodów, dla których nastąpiło niniejsze rozstrzygnięcie uchylające orzeczenia obu instancji i umarzające postępowanie. Skoro bowiem nie nastąpiło skuteczne wniesienie aktu oskarżenia przez oskarżycielkę posiłkową A. K. , to nie było takiego postępowania, do którego prokurator mógł się zgodzić z prawem włączyć. Wstąpienie do postępowania przez prokuratora na podstawie art. 55 § 4 k.p.k. nie konwaliduje wcześniejszego uchybienia w postaci wniesienia aktu oskarżenia przez osobę nieuprawnioną (zob. postanowienie SN z dnia 9 października 2020 r., sygn. akt IV KK 268/19). Musiałaby zatem w sprawie występować skarga uprawnionego oskarżyciela

posiłkowego, aby prokurator mógł do postępowania skutecznie wstąpić. W świetle powyższych uwag skargi takiej nie było, a tym samym argumenty dotyczące kwestii zastosowania w sprawie art. 57 § 2 k.p.k. nie miały jakiegokolwiek znaczenia.

Mając powyższe na uwadze orzeczono jak w sentencji postanowienia.

[J.J.]

[ms]

Waldemar Płóciennik Dariusz Świecki Barbara Skoczowska